

Akran Gurupları Ve Eğitimsel Değeri

Dr. Mahmut TEZCAN*

Bu yazımızda akran guruplarının nitelikleri, türleri ve işlevleri üzerinde durulacaktır. Ayrıca akran guruplarının eğitimsel değerine değinerek onlardan ne ölçüde yararlanılması gerektiği konusuna eğileceğiz.

Akran gurupları, çocuğun yakın çevresini oluşturan ve onun kişiliğinin oluşumunda önemli rolü olan guruplardır. Bunlar her yaş gurubunda söz konusudur. Fakat biz burada daha çok çocuk ve gençlerin oluşturduğu akran guruplarıyla ilgileneceğiz. Çocuk ilkököl çağlarında daha çok aileye yönelimli iken, ortaokuldan sonra akran gurubuna yönelimlidir.

Gençlik gurupları, toplumda akran kültürü oluşturmaktadırlar. Bu nedenle, bu gurubun etkileri bazen ana - baba ve okulun etki ve denetiminden de üstün duruma gelebilmektedir. Konunun ayrı bir inceleme konusu olarak ele alınışının nedeni de budur.

1. AKRAN GURUPLARININ AYIRDEDİCİ NİTELİKLERİ

— Çocuk birbirinden farklı iki toplumsal çevrede büyür. Birincisi, ana-babası, öğretmenleri, akraba ve komşularının oluşturduğu yetişkinler çevresi; ikincisi ise akranlarından oluşan çevredir. (2) Yetişkinler çevresinde ikinci statüde olan genç, akran gurubunda yaşlarıyla eşit statüdedir.

Akran gurupları farklı biçimdedirler. Toplumsal örgütleri aile ve okuldan çok farklıdır. Informal oyun gurubu, organize izci gurubu ya da gang gurubu, 3-4 üyeden oluşan klik olabildiği gibi okul gurupları olabilir. Her gurup, açık ya da kapalı biçimde kendi kurallarına sahiptir, kendi toplumsal organizasyonu vardır, gurup üyelerinden beklentileri vardır. Her gurubun kendi gelenekleri, gelenekleri, tarzları, kendi dilleri vardır.

— Genellikle aynı yaş ve statüdeki üyelerden oluşur. Benzer sosyo-ekonomik, din ve ırksal, etnik kökenden kişileri kapsar.

Yetişkinler, az ya da çok derecede akran gurubundan hariç tutulmuşlardır. Akran gurubu, yetişkinlerle açık çatışma durumunda olabilirler. Batıdaki gecekondulardaki gang gurupları.(2)

— Üyeler çeşitli derecelerde saygınlık ve güce sahiptirler (3). Üyeler farklı biçimde kademelenmiş, farklı iktidar derecelerine sahiptirler.

*Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

— Akran gurubu, genellikle ilgileri aynı olan bireyler etrafında odaklaşır (4). Çünkü bireylerin kendilerinin seçtiği guruplardır. Üyelik gönüllüdür.

Akran gurubunun başka bir özelliği, gelecekte çok, günlük ve anlık ilgiler etrafında yoğunlaşmış olmasıdır (5).

Yüzyüze ilişkilerin güçlü olduğu birincil guruplardır. İlişkiler samimidir. Üye katıldığı oyun gurubunu kendi gurubu olarak görür.

— Yetişkinler toplumunda olduğu gibi otorite figürü tanınmamıştır sorumlulukları yoktur. Toplumsallaştırma uygulamaları ise amaçlı değildir ve rastlantısalıdır. Fakat bu hususlar daha çok küçük yaş gurupları içindir. Yaş büyüdükçe grup önderinin otoritesi ve üyelerin sorumlulukları vardır (6).

— Akran gurubu, ne geleneksel statülerle yerleşmiş bir kurumsal yapıya, ne de yerleşmiş biçimcilığe sahiptir. Kendi kendinin gelenekleri ve bir örgütü vardır. Fakat her üyenin hakları ve görevleri çok az belirtilmiştir ve üyeler eski kalıpları değiştirmeye her an hazır durumdadırlar.

— Çocuk çeşitli çevrelerdeki akran guruplarına geliş güzel katılabilir. Akran gurupları kendiliğinden doğar. Bu yüzden de oyun anda birçok gurubun üyesi olabilir. Katıldığı her gurup içinde de düşünce ve davranış beklentilerine katılarak o gurubun üyelik statüsüne sahiptir. Bu bakımdan akran gurubu da diğer guruplar gibi tasvip görme ya da görmeme bakımından cezalandırma ve ödüllendirme sistemine sahiptir.

II. AKRAN GURUPLARININ TÜRLERİ

Çocuk oyun gurupları, klikler ve ganglar başlıca akran gurubu türleridir.

A. Oyun gurupları

Her tür toplumda ve her kültür düzeyinde evrensel olarak görülür. Her iki cinsin birlikte olduğu bir guruptur. İformaldirler. Gevşek bir yapıya sahiptirler. Nitelikleri iyi ifade edilmemiş şık sık değişen bir lidere sahiptirler. Sekizinci yaşa gelince oyun guruplarında cinsel farklılaşma başlar. Artık erkekler erkeklerle, kızlar kızlarla oynarlar (7).

B. Klikler

Klikler aynı cinsten çocuk ya da gençlerden oluşurlar. Yaş dereceleri farklı olabilir; İformal birincil guruptur. Esas amacı birleşmektir. Batıda klikler aynı sosyal sınıftaki gençlerden oluşmaktadır. Bu husus gang gurupları bakımından da doğrudur. Klik, esas olarak bir orta sınıf olayıdır. Klikler gence çeşitli açılardan yardımcı olur. Özellikle seks konularında bilgi kaynağıdır. Klikler, duygusal bağların ana-babadan kopması bakımından ilk adımdır. Duygu-

sal bağların ana-babadan transferi yetişkin rollerinin gelişmesi ve kabulünde esastır. Klik içinde genç, eşit biçimde etkileşimi öğrenir ve arkadaşlarını değerlendirmede statüye kavuşur. Katı ölçünleri ve kabul şartları olan kapalı guruplardır⁽⁸⁾. Üyelerini çevreden ayırmaya çalışır

C. Gang Gurupları

Yetişkinlere karşı düşmanlık duygularının en belirgin olduğu guruplardır. Üyelerini daha çok suçluluğa yöneltir. Genellikle toplumun alt sosyo-ekonomik tabakalarından gelen üyelerden oluşur. Dinsel, ırksal farklılaşma ve toplumsal olanakların sınırlı olduğu kesimlerde gang gurupları kolaylıkla oluşur.

Gang guruplarının bir kısmı hukuk dışı yollarla gelir elde etmeye çalışır. Gençlerden ve orta yaşlı suçlu kişilerden oluşur (Criminal gang). Diğerleri sadece çatışmaya yol açar (Conflict gangs), bir kısmı ise uyuşturucu madde kullanmaya yöneliktir⁽⁹⁾. (Retreatist gang) Kliklerden daha genişler. İyi ifade edilmiş liderleri vardır. Bir ya da birkaç toplantı yerleri vardır. Kendilerine özgü sembollere ve şifrelere sahiptirler, antisosyal davranışları sistematik olarak planlanmıştır.

D. Referans Gurupları (Özenti kümeleri)

Özenilen gurup (Küme) olarak Türkçe'ye çevrilebilen referans gurupları, kişilerin düşünce, değer ve davranışlarını örnek alarak benimsedikleri toplumsal guruplardır⁽¹⁰⁾ Başka bir ifade ile, bireyin tam olarak üyesi olmadığı, geleceğe dönük bir takım emellerini gerçekleştirebileceğini ümit ettiği, girmek istediği guruplardır.

Çalıda özenti gurupları, bireyi gelecekte seçmek istediği yarıntıya öncelikle guruplardır. Bunlara «Başvuru gurubu» da diyebiliriz.

Bu gurup, bireyin mutlaka seçtiği değil, girmek istediği gurup da olabilir. Birey, referans gurubundan hem tutumsal ve hem de davranışsal olarak etkilenir⁽¹¹⁾ Birey kendini onlarla ilişkili görür. Birinci ilişki sosyolojik, ikincisi, psikolojiktir. Bu guruplar bir eğlence gurubu, yardımlaşma gurubu, bir dernek üyeleri olabilir. Bir aile ve bir gençlik hizmet örgütü olabilir.

Akran gurupları, kişiyi referans grup olarak hizmet edebilir. Bunlar bireyin arzuladığı, kendisine uygun olarak bildiği ve gördüğü guruplardır. Kendisini onların gözü ile görür; kendisini onların yargılayacağı biçimde yargılar. Onlardan kendi tutumlarını ve beklentilerini öğrenir. Birçok kimsenin birçok referans gurubu vardır. Aile bunlardan birisidir. Özellikle bireyin küçüklüğünde bu gurup çok önemlidir. Daha sonra arkadaşları gelir. Öğretmenleri, akran-

ları gelir. Komşuları olabilir. Ozenti gurupları 7-8 yaşlarında önem kazanmaya başlar

15-20 yaş arasında bu guruplar bireyi etkileme derecesi açısından doruk noktada olur (12).

III. AKRAN GURUPLARININ İŞLEVLERİ

Akran gurubunun işlevlerini o'umlu ve olumsuz olarak iki gurupta ele alabiliriz.

A. Oumlu İşlevleri:

a. Çocuğun ya da gencin toplumsallaşmasını sağlar, bireye çeşitli öğrenme fırsat ve eylemleri hazırlar. Önemli bir bilgi kaynağıdır. Hangi bilginin önemli, hangi bilginin önemsiz olduğuna akran gurubu karar verir. Genç gurupta evden daha çok realite ile karşılaşır.

b. Akran gurubu sadakat, cesaret ve katılma duygularını besler ve güçlendirir.

c. Çocuğu ve gence eşitlik tipindeki ilişkilerde deneyim olanağı sağlar (13).

Gurupta verme ve alma süreçlerine katılarak bu alışkanlığı edinir.

d. Çocuk, yetişkin yaşamında öğretilmesinden kaçınılan yasak (tabu) konuların burada özgürce tartışılması ve konuşulması olanağını bulur. Örneğin seks konuları gibi. Özellikle toplumumuzda akran gurubu, gencin cinsel eğitimini sağlayan bir guruptur. Geçmişte yeterli bir cinsel eğitim olmasa da yine de çocuğun bu konuda bir şeyler öğrendiğini belirtmeliyiz (14).

e. Akran gurubunda birey rahat bir ortam bulur. Ailesinden farklı olarak rahat konuşur, rahat hareket eder. Evde yapamadığı eylemleri gurupta yapar. Evde çeşitli söz ve hareketleri eleştirilen ve dinlenemeyen birey bu ortamı özler ve ona katılır. Yeni kişilerle gurubun içinde karşılaştırıp değerlendirirler. Kendi tutumlarını yer yerlerini kimden özgür biçimde ifade eder (15).

En son moda ve eğilimlerin ete alınmasına ve bireyin bu konuya aydınlatılmasına yol açar.

Eğer toplum hızla değişiyorsa yerleşmiş otorite biçimleri bu konularda çocuğu aydınlatacak yeterli bilgiye sahip değildirler. Bu durumda akran gurubu, çocuğun bu gereksinimini karşılar. Moda cereyanları, bilim ve politika konuları olmayıp daha çok, şarkılar, danslar, giyim, seks, argo, spor, sanatçılar ve onlarla ilgili dedikodular ve popüler kültürün diğer görünümleridir. Hangi bilginin önemli, hangisinin önemsiz olduğuna akran gurubu karar verir.

g. Üyeleri eğlendirir, hoşça vakit geçirmesini sağlar.

h. Akran gurubunun bir başka işlevi de çocuğun toplumsal ufuklarını görüş açısını genişletmesi, onu daha karmaşık bir kişi durumuna getirmesidir. Böylece çocuk, farklı duyguların deneyiminde bulunur, yeni oyunlar, şifreler, ilgiler edinir.

i. Normlara uymak, normlara bağlanmak ve onları benimsemek yine akran guruplarında kazanılan davranışlardır (61).

j. Genç, gurupta güven, statü ve kabul bulur.

k. Bir minyatür gurup olarak akran gurubunda edinilen bilgi ve beceriler, gencin yetişkin yaşamında da işine yarar.

l. Akran gurubu, liderlik yeteneği olan gençlere liderlik deneyimi sağlar (17).

m. Akran gurubu yoluyla çocuk, ailesi ve diğer otoriteler karşısında daha bağımsız olmak yeteneğini kazanabilir. Akran gurubunda yeni duygusal bağlar geliştirir ve yeni modellerle özdeşir. Fakat bunun aşırı durumları da olabilir. Örneğin tüm otorite biçimlerine düşmanlık duygularının gelişimi sapıcı durumlara yol açabilirler. Suçluluğa yönelme, gang guruplarına katılmada olduğu gibidir.

n. Akran gurubu, çocuğa kişisel olmayan otoriteyi öğretir. Örneğin qyun kurallarına uymak, kişisel olmayan otoriteyi tanımaktır. Oysaki ailede baba, kişisel otoriteyi oluşturur (18).

c. Akran gurubu, aynı zamanda, birçok durumlarda toplumsal hareketliliğe yardımcı olur (19). İşçi sınıfından bir erkek ya da kız çocuğu, örgütlenmiş gençlik gurubu ya da okul yoluyla orta sınıftan bir kız ya da erkek arkadaş edinerek yeni davranış biçimleri öğrenir. Böylece çocuk, bu yeni arkadaşlarının değerlerini, amaçlarını edinmeye teşvik edilebilir.

ö. Akran gurubunda cinsel roller öğrenilir. Bir erkeğin ya da kızın kabul edilen ve hayranlık duyulan davranışlarını genç ya da çocuk burada öğrenir (-0).

p. İşbirliği ve takım ruhunu öğrenim, akran gurubunda gelişir (21).

r. Gencin meşru biçimdeki macera gereksinimi akran gurubunda karşılanır. Özellikle okul ya da izci gurupları gence böyle fırsatlar sağlar (-2).

B. Olumsuz İşlevleri

a. Gurubun amaçları antisosyal olduğu zaman üyeler de anti sosyal davranışları benimserler. Böylece guruplar, üyelerini suçlu davranışlara yöneltir.

b. Akran guruplarının anti demokratik ve kendini üstün gören davranışlara zayıf üyelerin kişiliklerini zedeler ve guruba uyumlarını zorlaştırır (23).

c. Kliklere kabul edilmeyen gençler incinebilirler. Bu gençlerin kişilikleri yıpranabilir. Gencin ilerki yaşamında zararlı sonuçlara yol açabilir. Bu durumdaki gençlere aşâğılık duygusuna kapılır ve kendilerine güvenleri azalır (24).

Akran guruplarının işlevlerini gözden geçirdiğimiz zaman olumlu işlevlerin daha ağır bastığını görürüz. Anne babalar ve eğitimciler akran guruplarının bu yönlerini görebilmeli ve çocukların böyle guruplara katılımını teşvik etmelidirler. Fakat bu teşvik denetimli ve ölçülü olmalıdır. Aksi durumda çocuk ya da genç, akran guruplarının olumsuz işlevlerinden daha fazla etkilenebilir.

Guruba katılmaya hazır olmayan çocuklar guruba katılmaya zorlanmamalıdır.

Ana-babalar akran gurupları ile kendileri arasında bir çatışmaya meydan vermemelidirler.

Notlar ve kaynaklar :

1. Havighurst-Neugarten : Society and Education, S. 160.4 th Ed., U. S. A. 1975.
2. Havighurst-Heugarten, a. g. e., s. 160.
3. Elkin, F. : The Child And Society : Sec. Ed, 1960, s. 124.
4. Elkin, a. g. e., s. 63.
5. Elkin, a. g. e., s. 63.
6. Elkin, a. g. e., s. 63.
7. Cole and Cox : Social Foundations of Education, U. S. A., 1968, s. 147.
8. Bursalıoğlu, Z : Eğitim İdaresi, Ankara 1967, s. 115.
9. Cole and Cox : a. g. e., s. 153.
10. Özankaya, Ö: Toplumbilim Terimleri Sözlüğü
11. Cole and Cox : a. g. e., s. 145-146.
12. Havighurst - Neugarten : a. g. e., s. 164.
13. Elkin, a. g. e., s. 63-67.
14. Elkin, a. g. e., s. 63-67.
15. Havighurst-Neugarten, a. g. e., s. 160.
16. Bursalıođlu, a. g. e., s. 116.
17. Bursalıođlu, a. g. e., s. 116.
18. Selznick and Broom : Sociology, U. S. A. 1963. Third Ed., s. 112.
19. Havighurst-Neugarten : a. g. e., s. 163-164.
20. Havighurst-Neugarten : a. g. e., s. 163.
21. Ottaway, A. K. C. : Society and Education, England, 1968 s. 151.
22. Ottaway, a. g. e., s. 152.
23. Bursalıođlu, a. g. e., s. 115.
24. Bursalıođlu, a. g. e., s. 115.